

# Boekbespreking

J. A. M. Carpay, *Onderwijs-leerpsychologie en leergangontwikkeling in het moderne vreemde-talenonderwijs* (Serie Onderwijskunde, no. 1), H. D. Tjeenk-Willink b.v., Groningen 1975, XV + 319 pp., f29,50. ISBN 90 01 572 197.

Het boek is de (ongewijzigde) handelsuitgave van de dissertatie waarop dr. Carpay in mei 1975 aan de Rijksuniversiteit te Utrecht is gepromoveerd (cum laude). Het vreemde-talenonderwijs mag zich de laatste tijd in Nederland in een groeiende belangstelling van wetenschappers verheugen. Die belangstelling was tot zeer onlangs nog opvallend gering. Zal men Carpay's publikatie om die reden alleen al met voldoening begroeten, tot groter tevredenheid nog stemt het feit dat de auteur zich nadrukkelijk als doel heeft gesteld een bijdrage te leveren tot het verkrijgen van meer én vruchtbaarder empirisch onderzoek ten dienste van het vreemde-talenonderwijs.

Carpay is geïnteresseerd in het maken van leergangen. Het falen van leergangen in het verleden wijt hij aan het feit dat leergangen, voorzover daarbij wetenschappers een rol speelden, te zeer gemaakt werden vanachter de schrijftafel. Taal didactisch ontwikkelingswerk, dat samenwerking veronderstelt tussen psychologen, taalkundigen, didactici en docenten en dat dus principieel interdisciplinair van karakter is, heeft bij de productie van vreemde-talenleergangen nog te zeer ontbroken. In het door Carpay gepropageerde model van empirisch ontwikkelingswerk spelen praktici naast theoretici een rol en bestaat de groep van theoretici niet meer alleen uit taalkundigen maar ook uit leerpsychologen.

Na kennis genomen te hebben van deze in de Inleiding van het boek geponeerde stellingname van de auteur, verwacht de lezer dat de rest van het boek het bewijs zal leveren voor de juistheid van de stelling. Dat blijkt echter niet het geval. Op de eerste plaats is de inhoud van het boek maar ten dele rechtstreeks met het hoofdthema in verband te brengen, en op de tweede plaats kan in het rechtstreeks met het hoofdthema verband houdende gedeelte nauwelijks een bewijs voor de stelling van de auteur worden gevonden. We zullen op beide punten iets nader ingaan.

Tevoren moeten we nog aanstippen dat het voor de lezer niet steeds duidelijk is of de in de Inleiding genoemde stellingname nu echt het hoofdthema van het boek is. Deze onzekerheid wordt niet alleen veroorzaakt door de afwezigheid van voldoende samenhang van het behandelde met dat hoofdthema (waarover direkt meer), maar ook doordat de auteur zich nog enkele malen meer, en dan in afwijkende bewoordingen, uitlaat over het thema van het boek. Zo wordt in de 'Voorgeschiedenis' (hoofd-

stuk I) wel weer herhaald dat ons aller streven moet zijn het wetenschappelijk onderzoek ten dienste van de leergangontwikkeling te bekronen met 'een systematisch schooleksperiment, d.w.z. een wetenschappelijk verantwoord onderzoek waaraan 'echte' leraren en 'echte' proefklassen hebben deelgenomen' (p. 5), zodat een volledige cyclus van empirisch onderzoek ter beschikking komt; verderop echter in hetzelfde hoofdstuk wordt gesuggereerd dat het doel van de studie is het belang van controleerbare empirie als zodanig te propageren tegenover de in het verleden gehanteerde intuïtie (p. 6), en direkt daarop aansluitend (p. 7) dat het doel is aan te tonen dat door de traditioneel overwegende invloed van de taalkunde op het vreemde-talenonderwijs, tot grote schade van dat onderwijs, de inbreng van de psychologie te zeer is buitengesloten.

Keren we echter terug naar de samenhang die de inhoud van het boek vertoont met het hoofdthema. Er wordt veel ruimte toebedeeld aan een beschrijving van de geschiedenis van het vreemde-talenonderwijs en in het bijzonder aan een karakterisering van drie bekende didactische methodes uit de 20e eeuw, nl. de audiolinguale en de audiovisuele methode en de leesmethode van West. Dat de auteur, die schrijft voor taaldocenten, taalkundigen, taal didactici en psychologen, bepaalde uitweidingen die voor een of meer van deze categorieën overbodig zijn, niet kan vermijden (p. V), is de lezer bereid te aanvaarden. De historische achtergronden zijn voor sommigen zeker nieuw en om die reden voor hen niet oninteressant. Maar de behandeling die de auteur ervan geeft, past niet in het kader van zijn thema. Hij toont niet aan dat de leergangen die op basis van audiolinguale of audiovisuele principes ontwikkeld waren, faalden om reden dat zij langs andere dan de door de auteur voorgestane ontwikkelingsgang tot stand waren gekomen. Als doel van de behandeling van historische achtergronden noemt Carpay letterlijk (p. 10): 'de continuïteit te achterhalen van de veelheid aan ideeën en opvattingen die er in de praktijk over het leren en onderwijzen van vreemde talen bestaan'. En als konklusies noemt hij op pag. 27 'dat veranderingen in het talenonderwijs zich alleen plegen te voltrekken, wanneer er vanuit de gemeenschap kritiek wordt uitgeoefend op de nagestreefde leerresultaten' en dat werkelijke omwentelingen alleen tot stand komen door 'operationalisatie van de gewenste

onderwijsleerprocessen in de vorm van concrete onderwijsleerpakketten'. Deze laatste konklusie is op zichzelf van belang voor wie het gewicht van goede leergangontwikkeling wil benadrukken. Zo is ook op zichzelf gezien t.a.v. de audiolinguale en audiovisuele methodes de konklusie wel belangwekkend dat deze 'in hun huidige vorm noch het onderwijsgedrag van de leraar, noch het leergedrag van de leerlingen op psychologisch optimale wijze sturen' (p. 88). Maar geen van beide konklusies vraagt in het kader van een studie als de onderhavige om een uitgebreide historische beschouwing; Carpay had ze, met enige toelichting als pre-ambule kunnen stellen. Daarbij komt dat aan de lezer geen van de drie sub-thema's als zodanig bekend was op het moment dat de auteur de konklusies presenteert.

Het wordt de lezer ook niet gemakkelijk gemaakt om voor het behandelde in het uitvoerige hoofdstuk 4 ('Problemen, Prioriteiten, Perspektieven') de samenhang te zien met het thema van het boek. Evenmin is de interne samenhang van dit hoofdstuk al te duidelijk. Het hoofdstuk wordt gepresenteerd als een onderdeel van deel I van het boek (elders als 'literatuurstudie' aangeduid) waarin aandacht is 'besteed aan variabelen die een belangrijke rol spelen bij het onderwijzen en leren van een vreemde taal' (p. 151). Kennelijk is de aandacht verschoven van de vraag hoe we tot optimale leergangen kunnen komen, naar de vraag wat de nieuwe leergangen die leiden tot optimale sturing van het taalverwervingsproces inhoudelijk moeten bieden. Daarbij komt dat de behandeling van de inhoudelijke aspecten beperkt wordt tot de bespreking van de vraag 'over welke mogelijkheden we beschikken om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van de verschillende categorieën van leerlingen' (p. 94), het probleem van de individualisatie. Dat een bespreking van 'de inhoudelijke aspecten van de inrichting van onderwijsleerprocessen' (p. 102) kan leiden langs probleemgebieden als tweetaligheid, interferentie en de verwerving van woordenschat en structuren, is op zichzelf wel verklaarbaar, maar volgt weer niet direct uit het hoofd-thema en evenmin uit het thema van de individualisatie. Het hoofdstuk wordt besloten met een uitgebreide bespreking van experimenten met het gebruik van visuele schema's en algoritmische voorschriften bij het leren hanteren van vreemdtalige structuren: een experiment van de Russische psycholoog Gochlerner betreffende het attributief gebruikte Duitse adjektief en een 'oriënterend' experiment van de auteur en enkele anderen van het Psychologisch Laboratorium van de R.U. te Utrecht betreffende het leren van het aspectbegrip. Ook voor deze bespreking geldt dat het verband met het hoofdthema en met de voorafgaande paragrafen van het hoofdstuk 'gezocht' genoemd moet worden. Dat opname van de beschreven experimenten verantwoord zou kunnen worden, omdat deze experimenten als eksemplarisch kunnen gelden voor laboratoriumonderzoek dat als type ook zijn eigen rol speelt in de cyclus van empirisch onderzoek t.b.v. de leergangontwikkeling, is onwaarschijnlijk. Het type onderzoek is reeds lang bekend en ook op het terrein van het vreemde-talenonderwijs al beproefd.

Soortgelijke opmerkingen kunnen geplaatst worden bij 'Onderwijs-leerexperimenten', het zeer lange hoofdstuk 5. Onderwijsleerexperimenten zijn kortlopende experimenten in klasverband, waarbij gepoogd wordt de onderwijs-leersituatie zoveel mogelijk onder controle te houden (p. 37), en vormen na de laboratoriumexperimenten de volgende stap in de empirische cyclus. De beschreven experimenten, alle wederom uitgevoerd in Utrecht, betreffen het leren van de Russische woordenschat door Nederlanders.

Pas in hoofdstuk 6, 'Systematische schoolexperimenten', lijkt de draad van het betoog voorgoed weer te worden opgevat. Het nieuwe van de door Carpay voorgestelde empirische cyclus schuilt nl. in de afsluiting daarvan in een systematisch schoolexperiment. Pas daarin kunnen de in de experimenten van andere typen gevonden resultaten t.a.v. de invloed van materiaal-, procedure- en leerlingvariabelen onder gekontroleerde omstandigheden in echte schoolsituaties worden getoetst (p. 266). Onderzoek van dit type maakt de inbreng mogelijk van de docent, en uit onderzoek van dit type pas blijkt of 'elk didactisch normaal begaafde docent er mee kan leren werken en ten tweede (of) de leergang bestendig is tegen de routine van elke dag' (p. 271). Hoofdstuk 6 beschrijft een methode om dergelijk onderzoek te organiseren. In deze vorm van onderzoek speelt het 'draaiboek' een belangrijke rol, door Carpay ook omschreven als 'in feite niets anders dan een zeer uitvoerige handleiding voor de docent' (p. 276) en als experimenteel hulpmiddel door de Utrechtse onderzoekers ontleend aan leerpsychologen uit de Sovjet-Unie (p. 38). De 'draaiboek-procedure' wordt hier beschreven in functie van het Utrechtse project 'Engels in de basisschool'. Uit de gegevens blijkt dat het draaiboek in de experimenten goed heeft gefunctioneerd en in het bijzonder heeft geleid tot voldoende uniform onderwijsgedrag van de deelnemende docenten (p. 286). Aangenomen mag worden dat de onderzoeker met het draaiboek een hulpmiddel in de hand heeft waarmee in de onderwijspraktijk een betrouwbare evaluatie van voorstellen voor nieuwe leergangen mogelijk is geworden. De hypothese echter van Carpay dat leergangontwikkeling, indien onderworpen aan de geschilderde empirische cyclus en met name aan de laatste stap daarin, het systematisch schoolexperiment met draaiboek-procedure, zal leiden tot goede onderwijsbestendige leergangen, blijft een hypothese. Dat overigens onderkent de auteur ook zelf, die naar zijn resultaten verwijst als 'voorlopige bevindingen' (p. V) en 'slechts een gering aantal uitspraken . . . die empirisch afdoende zijn getoetst' (p. 5).

Al met al een onbevredigende studie, onbevredigend vooral omdat ze verwarrend van opzet en uitvoering is. Niettemin zal intussen duidelijk geworden zijn dat het boek een wijd scala van onderwerpen bestrijkt. Daaraan moet worden toegevoegd dat ieder van die onderwerpen op zich meestal goed gedocumenteerd wordt behandeld. De auteur biedt de lezer daarenboven vaak een goed uitgebalanceerde afweging van argumenten waar het de veelal fel omstreden twistpunten van het vreemde-talenonderwijs betreft.

T. J. M. van Els

# Mededelingen

## Onderwijsresearchdagen 1977

De Stichting Onderwijsresearch organiseert in 1977 twee Onderwijsresearchdagen in Amsterdam.

Plaats: Hoofgebouw VU, De Boelelaan 1105, Amsterdam.

Data: woensdag 6 en donderdag 7 april 1977.

Deelname: De kosten van deelname aan het kongres bedragen f 70,— p.p.

(excl. overnachting, ontbijt en diner).

Voor de bespreking van een hotel kan men gebruik maken van een speciale antwoordkaart die voor 15 december a.s. moet worden opgestuurd aan: Secretariaat ORD '77, Keizersgracht 119-121, Amsterdam. De accommodatie is beperkt.

Aanmelding: Kan geschieden vanaf 1 december 1976 door storting van de kosten op bankrekeningnr. 548144923 bij de A.B.N. te Amsterdam t.g.v. ORD '77 onder vermelding van naam en adres van de deelnemer(s). (Postgirorekening A.B.N. Amsterdam is 6269).

Voor studenten geldt een reductieregeling, zij kunnen zich schriftelijk aanmelden bij het secretariaat.

Werkvormen: Er zullen drie soorten bijeenkomsten worden georganiseerd:

- presentatie van *losse, korte papers* met open discussie
- presentatie van *samenhangende papers binnen the magroepen*
- werkgroepbijeenkomsten* van deelnemers die zich van tevoren in groepen hebben voorbereid op de bespreking van specifieke thema's uit de onderwijsresearch.

Daarnaast is er voor de deelnemers gelegenheid om door hen ontwikkelde materialen, programma's en instrumenten ten toon te stellen.

### Oproep

Onderzoekers worden opgeroepen aan de Onderwijsresearchdagen 1977 een bijdrage te leveren door:

- een paper in te brengen over eigen onderzoek en/of reflecties over dat onderzoek (voor 15 december a.s.)
- mee te werken aan de vorming van werkgroepen voorafgaand aan de ORD '77.
- opgave te doen aan het secretariaat (voor 15 december a.s.) dat men materialen wil presenteren in de vorm van stands op de ORD '767.

### Papercommissie:

Dr. B. Creemers (Groningen), drs. K. D. Thio (Arnhem), drs. J. Vastenhouw (Delft), Prof. dr. E. Velema (Nijmegen), drs. A. A. Wesselingh (Nijmegen).

### Organisatiecommissie:

In Amsterdam is een organisatiecommissie gevormd die bestaat uit:

Dr. A. Dirkzwager (Funktieeler VU), dr. J. Dronkers (SISWO), drs. A. Dudink (Ontw. Psych. UvA), drs. A. Haitsma (Bureau FSW UvA), drs. R. Heintjes (Onderwijsresearch VU), drs. M. van der Kamp (Kohnstamm Instituut), dr. K. Koster (Groningen), dr. H. Wesdorp (RITP), dr. A. M. L. van Wieringen (PDI UvA), drs. W. Zijlstra (COWO UvA).

Sekretariaat: ORD' 77 Kohnstamm Instituut Keizersgracht 119-121, Amsterdam, tel.: 020-229471

## Post-academisch Onderwijs

De Faculteit der Sociale Wetenschappen te Rotterdam organiseert in het voorjaar van 1977 vier cursussen in het kader van post-academisch onderwijs.

De volgende onderwerpen komen aan de orde:

- Ambtenaren onder politieke druk;
- Inter-organisatie relaties en netwerken;
- Arbeidsverhoudingen;
- Veranderingen in het schoolwezen.

Elk van de cursussen omvat zes bijeenkomsten in de namiddag en vroege avond. Docenten zijn leden van het wetenschappelijk corps van de faculteit. De cursussen zijn bedoeld voor degenen die in hun werk met de genoemde thema's bezig zijn. Een folder kan worden aangevraagd bij de Sociale Faculteit van de Erasmus Universiteit, postbus 1738, Rotterdam.

## Didacta 1977

De 15e Didacta, Europäische Lehrmittelmesse, zal van 7 tot 11 maart 1977 worden gehouden te Hannover. Voor nadere inlichtingen wende men zich tot de Didacta-Pressstelle, Deutsche Messe- und Ausstellungs-AG, D-3000 Hannover 82, BRD.

## Inhoud andere tijdschriften

*Tijdschrift voor Orthopedagogiek*  
15e jaargang, nr. 10, oktober 1976

Redactioneel; Interventietechnieken: stimulus en respons

Problematiek van de interdisciplinaire hulpverlening aan het zieke kind, door F. Voorhorst-Smeenk en R. Voorhorst

Individuele en kollektieve begeleidingsprogramma's voor het zwakzinnige kind, door A. Linssen en Ph. de Jong

Kiezen in delen, door J. Hellendoorn

Boekbesprekingen

Berichten

*Persoon en Gemeenschap*

29e jaargang, nr. 1/2, september/oktober 1976

Themanummer „PMS-Centra”

Inleiding

Ontstaan en werking van de PMS-Centra: van beroepsoriëntering naar begeleiding, door J. P. Haustrate.

De raad voor studie- en beroepsoriëntering, door E. Geenens.

Psycho-Medisch-Sociale en onderwijskundige voorzieningen in Nederland, door E. Geenens.

De schoolcounselor, PMS-adviseur naar Amerikaans model? door C. Bekaert

PMS-Centra gezien door

—, een directeur van een middenschool, door R. Maekelberghe

—, het imago van het PMS door een studiefprefect, door J. Vervaeke

—, een leraar uit de middenschool, door W. Faché

—, een onderwijzer van het zesde leerjaar lager onderwijs, door C. Callebaut

—, samenwerking met een leerkracht van het eerste leerjaar, door D. de Keyser

—, een taakleerkracht, door R. Bauwens.

—, een inspecteur over het gesubsidieerd basisonderwijs, door G. Baert

—, gezien vanuit het ouderverenigingswerk, door J. Buyle

—, PMS gezien door vier leerlingen

—, Het PMS-centrum in mijn school, door R. Standaert

—, Het PMS-centrum in de school, door P. Cnudde

—, PMS noodzakelijk? door M., van Santen

—, PMS gezien door een leerling van de 1e economische door, S. Impens

De PMS-Rijkscentra en het VLO-project, door M. Lesage

De gespecialiseerde Psycho-Medisch-Sociale centra, door A. Reynaert

Bedenkingen omtrent gespecialiseerde PMS-centra. Begeleiden:

„Realiteit of utopie?”, door A. Blanquaert

De oriënteringsprocedure voor leerlingen in het vierde leerjaar van het VSO (tweede oriënteringsjaar), gezien vanuit de PMS-optiek, door M. Lesage

Studiebegeleiding aan de universiteit, door R. van Esbroeck

Toekomstgerichte PMS-werking, door H. Schrijvers

In memoriam Leo Riket, door R. Merecy

Her en der (berichten)

## Ontvangen boeken

Adé J., *De analyse*, Acco, Leuven/De Tijdstroom, Lochem, 1976, f 21,—

Derksen J., Bouts M., De Lange P., *Begeleiden van sterven* (Cahiers Ouderdom en Levensloop), Van Loghem Slaterus, Deventer, 1976, f 14,50

Hagens-Muilwijk I., *Jong-ouder-oud* (Cahiers ouderdom en levensloop), Van Loghem Slaterus, Deventer, 1976, f 14,50

Hutte H. A., *Wat is er 'sociaal' aan de werkelijkheid?* (Afscheidscollege), Tjeenk Willink, Groningen, 1976, f 5,50

Koningsveld G., *Het verschijnsel wetenschap*, Boom, Meppel, 1976, f 23,50

Lakin M., *Sensitivity training* (vertaling van *Interpersonal Encounter: Theory and practice in sensitivity training*, 1972), Het Spectrum, Utrecht, 1976, f 29,50

Liedtke M., *Pestalozzi*, (vertaling uit het Duits, 1968), Het Wereldvenster, Baarn, f 19,50

Lievegoed B., *De levensloop van de mens*, Uitgeverij, Lemniscaat, Rotterdam, 1976, f 24,50

Pearson G., *Het ongekamde denken* (vertaling van *The deviant imagination*, 1975), Boom, Meppel, 1976, f 34,50

Rudolph H., *Soziale Wahrnehmung und Erziehungsstile*, Beltz, Weinheim, 1976.

## Ontvangen rapporten

CITO-publicatie No. 37, *Sommetjes in hokjes*, CITO, Arnhem, 1976, f 5,75

Katholieke Leergangen, *Cirkelen om countouren*, Katholieke Leergangen, Tilburg, 1976., f 10,—

Reijnders M., *Op zoek naar het verborgen leerplan*, Kohnstamm-Instituut, Amsterdam, 1976